

ІНТЕРВ'Ю 28.08.2023 | Алексєй Юсупов

«Відбувається настільки інтенсивна зачистка, що політичні опоненти падають з неба»

Керівник російської програми Фонду Еберта Алексєй Юсупов про кінець «Вагнера», репресії та стабільність путінської системи

Інтерв'ю брав Ніколаос Гавалакіс.

Отже, ватажок «Вагнера» Євгеній Прігожин загинув в авіакастрофі, ймовірно, внаслідок збиття літака. Які наслідки це може мати для Росії?

Імовірно, нам доведеться ще трохи почекати, перш ніж ми знатимемо, що саме сталося. Але чи то була ракета, чи бомба, насправді не має значення. Абсолютна більшість російського суспільства вважає, що катастрофа була ударом Кремля у відповідь. Я бачу два основні наслідки.

Перший – подальша інтенсифікація репресій, які й без того значно посилились після червневого бунта «Вагнера». Звісно, можна сказати, що репресії й раніше були дуже характерні для Росії. Але в справі усунення мовчазних (і не дуже) політичних опонентів ще є де розвернутися. Ми маємо хвилю репресивних заходів. Абсолютно безпідставний новий вирок Алексєю Навальному, з додатковими 19 роками ув'язнення. Арешт Ігоря Гірка, ультра націоналістичного блогера, відповідального за перший прорив Росії на схід України в 2014 році. Арешт лівого дисидента Бориса Кагарлицького. А зовсім нещодавно було затримано найвідомішого спостерігача за виборами в країні, Грігорія Мельконьянца, який навіть не був якоюсь значущою опозицією. Гадаю, це буде продовжуватися. В найближчому майбутньому репресивний апарат відгризатиме все, що має ознаки опозиційності чи дисидентства – навіть у власних лавах. Це щось нове, до речі: репресії тепер спрямовані проти інсайдера системи, який, імовірно, насмілювався сам говорити з народом,

передавати політичні меседжі, тобто претендувати на прерогативу Володимира Путіна. Тож система стає ще більш репресивною та агресивною.

*В найближчому
майбутньому
репресивний апарат
відгризатиме все, що має
ознаки опозиційності чи
дисидентства – навіть у
власних лавах*

Відбувається настільки інтенсивна зачистка, що політичні опоненти падають з неба над центром Росії. Це поворот до такого бруталного й при цьому майже театрального застосування сили, що, звісно, все суспільство в шоці. Якщо це ті засоби, до яких вдається Кремль, то це нова глава в політичному мисленні Володимира Путіна. Це має змусити замислитися всіх тих, хто досі вважає його раціональним головою держави, який, можливо, помиляється в деяких рішеннях, але загалом є досить розумним.

Другий наслідок полягає в тому, що через посилення репресій режим у середньостроковій перспективі втратить один із стовпів своєї легітимності, а саме образ доволі розумної, приязної, можливо, дещо недолугої геополітично, але загалом нормальної країни. Дотепер це був внутрішній образ, і я бачу, що він почав хитатися.

Окремі члени «Вагнера» відреагували на те, що сталося. Чи варто побоюватись нового бунта?

Буде видно. Не стало двох найважливіших людей: Прігожина та його заступника, Дмитрія Уткіна. Тепер усе залежить від командирів, які прийдуть після них. Наприклад, Антон Єлізаров, позивний «Лотос», або Андрей Трошев, позивний «Седой» – хтось із них наступний в порядку командування. Поки що від них нічого не чути. Для мене зрозуміло: «Вагнера» як групи, як організації, більше не буде. Він уже не виконуватиме жодних геополітичних функцій, навіть в Африці. Можливо, він пройде ребрендинг або частина людей візьмуть на себе інші завдання, а нові місії будуть віддаватись іншим квазіприватним компаніям, таким як «Редут». Крім того, тепер стає дедалі більш очевидно, що за цей перехідний період, за ці два місяці між бунтом і падінням літака, російське державне керівництво вкотре проаналізувало поточну ситуацію. З одного боку, бунт було розглянуто й переосмислено: хто був у ньому замішаний? Наприклад, генерал Сергій Суровікін, якого звільнили з посади головнокомандувача повітряно-космічних сил. З іншого боку, було підготовлено нейтралізацію «Вагнера», його розподіл і перевірку, де ще можна використати цю групу.

«Вагнера» як групи, як організації, більше не буде

«Вагнер» на сьогодні, на мою думку, не в змозі діяти як цілісна організація. Я б не очікував путчу, бунта. Це не означає, що не може бути якихось поодиноких дій переконаних прихильників. Але масштабу подій двомісячної давнини вони вже не матимуть. Ми також бачимо рухи солідарності. Наприклад, цілу ніч лежали квіти перед штаб-квартирою «Вагнера» в Санкт-Петербурзі, яка в останні два місяці вже була порожня. Багато хто сприймав Прігожина як такого собі патріотичного Робін Гуда, який боровся проти корупції еліт. Ті квіти зранку прибрали, але принесли нові. Тут є емоційний момент. Ми знаємо, що в Ростові-на-Дону – місті, з якого два місяці тому почався марш на Москву – поліцію було приведено в бойову готовність на випадок мітингів, акцій солідарності або навіть гніву. Але на головну площу міста вийшов лише один демонстрант із символікою «Вагнера». Надзвичайно стримано. Тому я не очікую якихось насильницьких проявів невдоволення.

Смерть Прігожина, новий вирок Навальному, атаки безпілотників на Москву. Наскільки насправді крихка російська міць?

Окрім згаданих, є й інші фактори, що визначають загальне навантаження на режим зараз, наприклад, економічна ситуація. Рубль сильно слабшає, нещодавно його курс до долара перевищив 100. Це стало важливим психологічним бар'єром. Деякі з успіхів, що їх центральний банк досяг одразу після вторгнення, зараз зводяться нанівець. Це відбивається на поточній економічній ситуації. Її поки що можна представляти як позитивну через нарощування темпів розвитку збройних галузей, але всім стає зрозуміло, що через рік-два на економіку справді чекають серйозні потрясіння. Це проявляється в багатьох факторах: у горизонті очікувань споживачів, у рішеннях компаній, у кредитній поведінці. Нині, безперечно, час великої невизначеності. Громадяни більше нічого не планують. Довго так правити режим не зможе, до того ж скоро вибори: спочатку регіональні восени, а потім президентські наступного року. В такій ситуації режим стає жорстким і репресивним. Тепер уже точно не можна припускатись помилок.

Режим дуже охоче застосовує силу

І занадто багато помилок було зроблено в минулому. Чи означає це, що режим, навпаки, дуже крихкий? Я б не стверджував. Режим дуже охоче застосовує силу. Звісно, це пов'язано з певними витратами й ризиками, тож щось може піти не так. Ми перебуваємо в ситуації, коли напруга в путінській системі настільки велика, що реакцією на найменшу небезпеку може бути насильство: зовнішнє, внутрішнє, економічне, проти соціальних протестів і політичних дисидентів, яких було завбачливо прибрано. Це тягне за собою ризики. Я не бачу якихось структурних недоліків режиму, я бачу просто ситуацію, в якій стільки нервів, що легко можуть статися помилки. Ба більше, зараз навіть «лояльні» гравці на кшталт Прігожина можуть припускатися фатальних помилок, як вийшло з його бунтом. І схильність до помилок – саме те, на що ми маємо звернути увагу.

Чи хитається трон під Путіним?

Вже циркулюють найрізноманітніші теорії щодо того, хто ініціював напад. Я не дуже люблю заглиблюватися в конспірологію. Але сама ймовірність того, що то був зовсім не Путін, а хтось інший з політичної системи або з владних еліт, звісно, змушує президента видаватися слабким. Коротше кажучи: якщо це зробив Путін, він видається мстивим і, як наслідок, слабким. Якщо це зробив не він, а хтось інший, то він має ще слабший вигляд. У цьому сенсі агресивність не синонім сили. Звісно, в короткостроковій перспективі вона означає стабілізацію. Але в довгостроковій – втрату престижу, майбутньої життєздатності, а також довіри, адже еліти дедалі частіше ставитимуть запитання: «Путіну вже 70, як він збирається керувати країною в майбутньому?» І це запитання стає дедалі гострішим.

Алексей Юсупов

Берлін

Алексей Юсупов (Alexey Yusev) - керівник Російської програми Фонду ім. Фрідріха Еберта. Раніше він очолював Представництва Фонду в М'янмі, Афганістані та Казахстані. Він також працює політичним консультантом і модератором.

